HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

BOSHLANG‘ICH TA’LIM – SHAXS VA JAMIYAT TARAQQIYOTINING POYDEVORI: ILMIY-NAZARIY ASOSLAR, ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALAR VA AMALIY YONDASHUVLAR

Abrorxonova Kamola Abrorxon qizi
Nizomiy Ganjaviy nomidagi O’zMPU ning
Boshlang’ich ta’lim kafedra mudiri,PhD,professor
Kamoljonova Iroda Niyazjon qizi
Nizomiy ganjaviy nomidagi O’zMPU ning
Boshlang’ich ta’lim fakulteti 2-kurs talabasi
Doi: https://doi.org/10.5281/zenodo.24203696

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang‘ich ta’limning shaxs va jamiyat taraqqiyotidagi o‘rni, uning ilmiy-nazariy va psixologik asoslari chuqur tahlil qilingan. Kichik maktab yoshidagi o‘quvchilarning yosh xususiyatlari, kompetensiyaviy yondashuv, zamonaviy interfaol metodlar (muammoli ta’lim, loyihalar metodi, gamifikatsiya) hamda oila va maktab hamkorligining pedagogik shart-sharoitlari yoritib berilgan.

Kalit so‘zlar: boshlang‘ich ta’lim, kichik maktab yoshi, psixologik xususiyatlar, kompetensiyaviy yondashuv, interfaol metodlar, innovatsion texnologiyalar, oila va maktab hamkorligi.

Аннотация :В данной статье глубоко анализируются роль начального образования в развитии личности и общества, его научно-теоретические и психологические основы. Освещены возрастные особенности учащихся младшего школьного возраста, компетентностный подход, современные интерактивные методы (проблемное обучение, метод проектов, геймификация), а также педагогические условия сотрудничества семьи и школы.

Ключевые слова: начальное образование, младший школьный возраст, психологические особенности, компетентностный подход, интерактивные методы, инновационные технологии, сотрудничество семьи и школы.

Annotation :This article provides an in-depth analysis of the role of primary education in the development of the individual and society, along with its scientific, theoretical, and psychological foundations. It highlights the age-related characteristics of primary school students, the competency-based approach, modern interactive methods (problem-based learning, project method, gamification), and the pedagogical conditions for family-school cooperation.

Key words: primary education, primary school age, psychological characteristics, competency-based approach, interactive methods, innovative technologies, family-school cooperation.

Boshlang‘ich ta’lim – har qanday davlatning intellektual salohiyati, iqtisodiy barqarorligi va madaniy taraqqiyotini belgilab beruvchi eng muhim va strategik bosqichdir. Inson hayotining ilk

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

maktab yoshidagi bu davri uning kelgusidagi butun ta’lim traektoriyasini, kasbiy tanlovini va jamiyatdagi ijtimoiy faolligini belgilaydi. Mashhur pedagog Yan Amos Komenskiy o‘zining "Buyuk didaktika" asarida boshlang‘ich ta’limni inson hayotining "bahori" deb atab, bu davrda ekilgan ilm urug‘lari butun umr davomida meva berishini alohida ta’kidlagan [1]. Bugungi kunda globallashuv va raqamlashtirish sharoitida boshlang‘ich ta’lim oldiga qo‘yilayotgan talablar tubdan o‘zgardi. Keling, ushbu jarayonning ilmiy-metodik asoslari, psixologik xususiyatlari va zamonaviy ta’lim texnologiyalarini chuqur tahlil qilib chiqamiz.

Pedagogik psixologiyada kichik maktab yoshi (6–7 yoshdan 10–11 yoshgacha) – shaxsning shakllanishidagi eng sezgir (sensitiv) davr sifatida e’tirof etiladi. Bu bosqichda bolaning fiziologik tizimi, xususan, bosh miya yarim sharlari faol rivojlanib, u yangi ijtimoiy maqomga – o‘quvchi maqomiga ega bo‘ladi.

Yetakchi faoliyat turining o‘zgarishi: Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun yetakchi faoliyat o‘yin bo‘lsa, maktabga qadam qo‘yishi bilan o‘quv faoliyati birinchi o‘ringa chiqadi. Biroq bu o‘yin ahamiyatini yo‘qotadi degani emas; aksincha, o‘yin elementlari ta’lim jarayonining ajralmas qismiga aylanishi lozim [2].

Idrok va e’tiborning shakllanishi: Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining idroki ko‘rgazmali-obrazli xarakterga ega bo‘ladi. Ularda ixtiyoriydan ko‘ra ixtiyorsiz e’tibor ustunlik qiladi. Shu bois dars jarayonida o‘qituvchining emotsional nutqi, rang-barang ko‘rgazmali qurollar va qiziqarli topshiriqlar muhim rol o‘ynaydi [3].

Tafakkurning rivojlanishi: Psixolog L.S. Vigotskiy ta’kidlaganidek, ta’lim doimo taraqqiyotdan oldinda yurishi kerak. Boshlang‘ich sinflarda ko‘rgazmali-amaliy tafakkurdan mantiqiy, mavhum-tushunchali tafakkurga o‘tish jarayoni sodir bo‘ladi [4].

Bugungi kunda ta’lim mazmuni faqatgina quruq bilimlar yig‘indisini berishdan iborat emas, balki olingan bilimlarni hayotiy vaziyatlarda qo‘llay olish ko‘nikmasini – kompetensiyalarni shakllantirishga qaratilgan. Davlat ta’lim standartlariga ko‘ra, boshlang‘ich ta’lim quyidagi tayanch kompetensiyalarni rivojlantirishi shart:

1. Kommunikativ kompetensiya: Ona tilida va chet tillarida og‘zaki va yozma muloqot qilish, o‘z fikrini ravon bayon etish, suhbatdoshni tinglash va tushunish madaniyati.
2. Matematik savodxonlik, fan-texnika yangiliklaridan xabardor bo‘lish hamda foydalanish kompetensiyasi: Hisob-kitob qilish, mantiqiy fikrlash, kundalik hayotdagi oddiy texnik vositalardan foydalana olish.
3. Axborot bilan ishlash kompetensiyasi: Zarur ma’lumotlarni manbalardan (kitob, internet, elektron doska) izlab topish, saralash va tahlil qilish.
4. O‘z-o‘zini rivojlantirish kompetensiyasi: Mustaqil ta’lim olish, o‘z xatti-harakatlarini tahlil qilish va sog‘lom turmush tarziga rioya qilish [5].

3. Interfaol metodlar va innovatsion pedagogik texnologiyalar

An’anaviy "o‘qituvchi – tinglovchi (o‘quvchi)" modeli o‘rnini "o‘qituvchi – fasilitator – faol o‘quvchi" hamkorlik modeli egallamoqda. Ta’lim samaradorligini oshiruvchi asosiy zamonaviy texnologiyalar quyidagilardan iborat:

Muammoli ta’lim texnologiyasi: O‘qituvchi tayyor bilimni bermaydi, balki muammoli vaziyatni yuzaga keltiradi. O‘quvchilar o‘z fikrlari va izlanishlari orqali yechim topadilar. Bu ularda mustaqil ijodiy tafakkurni rivojlantiradi.

Loyihalar metodi (Project-based learning): Kichik yoshdagi o‘quvchilar birgalikda biron-bir kichik

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

mavzu ustida ishlaydilar (masalan: "Tabiatni asraylik", "Mening oilam va kasblar"). Bu ularda jamoada ishlash, mas'uliyat va taqdimot qilish ko'nikmalarini shakllantiradi.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) va gamifikatsiya orqali raqamli o'quv platformalari, interfaol o'yinlar va videorliklar orqali darslarni tashkil etish bolalarning darsga bo'lgan diqqatini keskin oshiradi [6].

Bolaning barkamol shaxs bo'lib voyaga yetishida maktab qancha muhim rol o'ynasa, oila muhiti ham shunchalik, balki undan-da ulkan ahamiyatga ega. Pedagogik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ota-ona va o'qituvchi o'rtasidagi o'zaro uzviy hamkorlik bolaning o'zlashtirish ko'rsatkichlarini sezilarli darajada yaxshilaydi [7].

"Bola – bu bo'sh idish emas, u o't olishi kutilayotgan mash'aladir." Shu bois ota-onalar uy vazifasini bajarishda faqat nazoratchi emas, balki bolaning ilmiy izlanishlariga ilhomlantiruvchi yaqin do'st bo'lishlari lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. . Komenskiy Ya.A. Buyuk didaktika. – T.: "O'qituvchi", 2018.
2. Mavlonova R., Vohidova N., Rahmonqulova N. Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi. – T.: "O'qituvchi", 2019.
3. Karimova V.M. Ijtimoiy psixologiya va pedagogika asoslari. – T.: Universitet, 2016.
4. Vigotskiy L.S. Psixologiya razvitiya rebenka. – M.: Smysl, 2004.
5. Qosimova K., Matchonov S., G'ulomova X., Shodieva Yo., G'ulomova X. Ona tili o'qitish metodikasi. – T.: "Noshir", 2009.
6. G'afforova T. Boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitish metodikasi. – T.: "Ma'naviyat", 2007.
7. To'xtaxo'jayeva M.H. va boshqalar. Pedagogika. – T.: "O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati", 2020.